

O nouă viziune asupra prejudiciului ca element al răspunderii civile delictuale

Conferențiar univ.dr. Ioan CIOCHINĂ-BARBU

Universitatea George Bacovia, Bacău, România

ioan_ciochina@yahoo.com

Abstract: *Comparativ cu vechea reglementare a Codului civil din 1864, noul Cod civil [1], prin reglementările sale în materia răspunderii civile delictuale, reformulează o serie de enunțuri normative și actualizează terminologia juridică, folosind un limbaj juridic modern. Actualmente fundamentul răspunderii civile delictuale nu mai are la bază exclusiv culpa, iar imperativul reparării se detașează tot mai mult de sancționarea celui „vinovat” de producerea prejudiciului, apărând noi fundamente cum ar fi cel de garanție sau riscul. „Această reconstrucție a răspunderii civile axată pe prejudiciu este resimțită și în dreptul românesc, în plin proces de armonizare cu dreptul european” [2]. Totodată remarcăm opinia potrivit căreia „această orientare demonstrează faptul că ideea centrală a răspunderii civile delictuale o constituie repararea integrală a prejudiciului, fiind lăsată pe planul secund sancționarea făptuitorului. Condamnarea faptei prejudiciabile, legată indisolubil de culpabilitatea autorului sau a persoanei responsabile civilmente, a devenit o idee neadecvată condițiilor societății moderne” [3]. Concluzia ce se desprinde, din cele câteva idei prezentate mai sus, constă în aceea că este mult mai corect să folosim sintagma „răspunderea pentru prejudiciile cauzate prin fapta proprie” sau „răspunderea pentru prejudiciile cauzate de alții” decât „răspunderea pentru fapta proprie” sau „răspunderea pentru fapta altuia” [4], aspect pe care autorii noului Cod civil nu l-au avut în vedere la redactarea acestuia.*

Cuvinte cheie: *noul Cod civil; răspundere civilă delictuală; prejudiciu; faptă ilicită; garanție; risc.*

Introducere

Aspecte privind răspunderea civilă delictuală pentru fapta proprie, cât și condițiile generale în care se poate angaja această răspundere, se regăsesc în art. 1349 alin. (1) - (2) și art. 1357-1371 din noul Cod civil. În același timp remarcăm faptul că, în analiza răspunderii civile delictuale pentru prejudiciile cauzate prin fapta proprie, trebuie avute în vedere și prevederile conținute în art. 1381-1395 din noul Cod civil, care reglementează regulile aplicabile reparării prejudiciului cauzat în condițiile răspunderii civile delictuale în totalitatea cazurilor.

Astfel, potrivit prevederilor art. 1357 din noul Cod civil, „(1) Cel care cauzează altuia un prejudiciu printr-o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție, este obligat să îl repare. (2) Autorul prejudiciului răspunde pentru cea mai ușoară culpă”, iar potrivit prevederilor art. 1349, „(1) Orice persoană are îndatorirea să respecte regulile de conduită pe care legea sau obiceiul locului le impune și să nu aducă atingere, prin acțiunile ori inacțiunile sale, drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane. (2) Cel care, având discernământ, încalcă această îndatorire răspunde de toate prejudiciile cauzate, fiind obligat să le repare integral”.

În tratarea problemei răspunderii civile delictuale, am avut în vedere și prevederile cuprinse în art. 219-224 din noul Cod civil, referitoare la răspunderea persoanelor juridice de drept privat și persoanelor juridice de drept public, pentru faptele licite și ilicite ale organelor de conducere în funcțiile încredințate. De asemenea, au fost luate în considerare și prevederile art. 630 din noul Cod civil, privind răspunderea civilă pentru prejudiciile cauzate prin „depășirea inconvenientelor normale ale vecinătății”.

Din conținutul prevederilor legale, rezultă că pentru a exista o răspundere civilă delictuală, este necesară întrunirea cumulată a următoarelor condiții: *prejudiciul, fapta ilicită, raportul de cauzalitate între*

fapta ilicită și prejudiciu, vinovăția autorului faptei ilicite și prejudiciabile. De reținut că aceste condiții erau necesare și sub imperiul reglementării art. 998-999 Codul civil din 1864.

1. Prejudiciul - condiție esențială a răspunderii civil delictuale

În afara existenței unei fapte ilicite, pentru a putea angaja răspunderea delictuală pentru fapta proprie, așa cum este reglementată în art. 1349 coroborat cu art. 1357-1371 din noul Cod civil, mai este necesară și *producerea unei pagube victimei*.

Esența răspunderii civile delictuale constă în existența *unui prejudiciu*, cauzat prin încălcarea drepturilor subiective sau a unor interese legitime ale unei persoane, *condiții obiective* în lipsa cărora nu se poate stabili obligația de reparare ce se naște în sarcina persoanei responsabile [5].

O definiție legală a prejudiciului nu a fost formulată explicit în Codul civil din 1864, sarcina fiind preluată de doctrină. Nici în noul Cod civil nu se dă o definiție legală prejudiciului, dar aceasta se poate deduce din analiza textelor care reglementează răspunderea civilă delictuală în ansamblu și în mod deosebit cele cuprinse în art. 1381-1395 din noul Cod civil, privind „Repararea prejudiciului în cazul răspunderi delictuale”.

Astfel, în alin. 1 al art. 1349 din noul Cod civil, care reglementează obligația generală a oricărei persoane de a nu vătăma sau prejudicia o altă persoană, se dispune că orice atingere adusă drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane atrage, pentru cel vinovat, răspunderea pentru toate prejudiciile cauzate, fiind obligat la repararea integrală acestora.

Conținutul articolului citat dezvăluie faptul că, autorii noului Cod civil au preluat definiția formulată în literatura juridică tradițională, potrivit căreia prejudiciul, paguba, nu reprezintă altceva decât acele „*efecte negative patrimoniale ... și morale pe care le încearcă o persoană ca urmare, fie a conduitei ilicite a altei persoane, fie a unei fapte omenești, a unui animal, a unui lucru sau a unui eveniment care înlătură răspunderea delictuală a agentului*” [6].

Recent, prejudiciul a fost definit ca reprezentând „*rezultatele dăunătoare, de natură patrimonială sau morală, consecințe ale încălcării sau vătămării drepturilor și intereselor legitime ale unei persoane*” [7].

Prejudiciul a mai fost definit, în doctrină, ca fiind un „*element esențial al răspunderii delictuale*” și care „*constă în rezultatul, în efectul negativ suferit de o anumită persoană, ca urmare a faptei ilicite săvârșită de o altă persoană, ori ca urmare a acțiunii unui animal sau lucru aflat sub paza juridică a altei persoane*” [8].

În literatura de specialitate s-a formulat ideea potrivit căreia „prejudiciul este cel mai important element al răspunderii civile”, „piatra unghiulară a întregii construcții juridice”, fiind o condiție esențială și necesară a acesteia, „prejudiciul este nu numai condiția răspunderii reparatorii, ci și măsura ei, în sensul că ea se angajează doar în limita prejudiciului injust cauzat” [9].

De reținut că termenii de prejudiciu, pagubă și daună sunt sinonimi, un astfel de sens regăsindu-se atât în literatura de specialitate, cât și în practica judiciară.

Constituie prejudiciu, în sensul celor de mai sus, distrugerea sau degradarea unui bun, vătămarea integrității corporale sau a sănătății unei persoane; simple interese de fapt care nu sunt recunoscute de legiuitor ca fiind drepturi subiective civile, etc.

Demn de reținut este contribuția adusă de practica judiciară, anterioară apariției noului Cod civil, în sensul obligării autorului prejudiciului de a plăti despăgubiri, chiar și în unele situații în care pierderea suferită era consacrată încălcării unui simplu interes, care nu alcătuiă un drept subiectiv [10].

În doctrina contemporană, prejudiciile sunt clasificate în: prejudicii patrimoniale, prejudicii corporale și prejudicii sau daune morale [11].

Prejudiciile patrimoniale sunt cele care au o valoare economică și pot fi evaluate în bani și care rezultă din încălcarea drepturilor și intereselor economice.

Prejudiciile corporale [12] sunt cele cauzate prin încălcarea drepturilor personale nepatrimoniale, cum ar fi dreptul la viață, dreptul la sănătate, dreptul la integritate corporală și, în general, acele drepturi care definesc personalitatea persoanei fizice.

Prejudiciile morale sau daunele morale sunt cele cauzate prin atingerile aduse *personalității afective* sau sociale a unei persoane, cum ar fi moartea unei rude apropiate, atingerile aduse vieții private sau intime, atentatele la onoarea, demnitatea și cinstea victimei, etc.

Din conținutul art. 1381-1395, rezultă că această clasificare a fost agreată și de autorii noului Cod civil, în tratarea instituției privind repararea prejudiciului în cazul răspunderii delictuale.

În vederea stabilirii întinderii prejudiciului, se va ține seama și de *cheltuielile pe care creditorul le-a făcut, desigur, într-o limită rezonabilă, pentru evitarea sau limitarea prejudiciului*. În acest sens art. 1534 alin. 2 din noul Cod civil prevede că, debitorul nu va datora despăgubiri pentru prejudiciile pe care creditorul le-ar fi putut evita cu o minimă diligență.

2. Condițiile necesare pentru a se putea cere repararea prejudiciului

Pentru a se putea repara prejudiciul cauzat victimei, acesta trebuie să îndeplinească următoarele condiții: *să fie cert, să nu fi fost reparat încă, să fie direct, să fie personal și să rezulte din încălcarea sau atingerea unui interes legitim*.

a. Caracterul cert al prejudiciului

Prejudiciul este sigur atunci când existența sa se poate constata cu certitudine și atunci când acesta se poate evalua.

Sintagma *prejudiciul sigur* cuprinde în conținutul său, atât *prejudiciul actual*, prezent, cât și *prejudiciul viitor*.

Prejudiciul actual, prezent, este acea daună care s-a produs deja la data când se pretinde repararea lui.

Prejudiciul viitor este acela care, deși nu s-a produs încă, există certitudinea că acesta se va produce în viitor, fiind astfel susceptibil de evaluare, (un exemplu de astfel de prejudiciu poate fi acela rezultat în cazul decesului unei persoane, când despăgubirile sunt datorate persoanelor pe care aceasta le avea în întreținere, cu posibilitatea actualizării lor, în raport cu evoluția stării de sănătate sau în funcție de starea de nevoie în care se află cei îndreptățiți la despăgubire).

Potrivit Principiilor UNIDROIT 2004, un prejudiciu viitor este cert atunci când se referă, atât la *existența*, cât și la *întinderea* sa [13].

Precizăm că *prejudiciul eventual* nu este cuprins în prejudiciul viitor, întrucât producerea acestuia nu este sigură și nici nu poate fi evaluat.

O noutate a Codului civil actual, o reprezintă reglementarea în art. 1385 alin. 4, a „*prejudiciilor cauzate prin pierderea șansei de a obține un avantaj sau de a evita o pagubă*”.

Această problemă a fost și continuă să fie obiectul unor aprige dispute doctrinare [14] și jurisprudențiale [15] în Franța, de unde s-au inspirat și autorii noului Cod civil.

Exemplele care se întâlnesc frecvent în literatura de specialitate franceză [16], sunt cele care se referă la pierderea șansei proprietarului unui cal de a câștiga un concurs hipic, datorită faptului că transportatorul a întârziat sau, datorită unui accident, animalul nu a putut lua startul; atitudinea neglijentă a unui avocat de a nu

îndeplini un anumit act de procedură, care a determinat pierderea șansei clientului de a câștiga procesul; ratarea ocaziei de a încheia o afacere imobiliară, pentru proprietarul al cărui imobil a fost deteriorat sau datorită poluării fonice, etc.

În literatura noastră de specialitate, problema prejudiciilor prin pierderea șansei de a obține un avantaj, a intrat în preocupările unor doctrinari, după apariția noului Cod civil [17].

Practica judiciară [18], anterioară noului Cod civil, mai ales după 1989, a recunoscut asemenea prejudicii, dispunând repararea prejudiciului chiar și în cazul în care persoana vătămată nu era încadrată în muncă la data vătămării, dar existau probe certe că urma să se angajeze, întârzierea angajării fiind datorată faptei ilicite.

De asemenea, s-au acordat despăgubiri chiar și în situația în care partea vătămată era un minor neîncadrat în muncă, deoarece pierderea ori diminuarea capacității sale de muncă duce, cu certitudine, la constatarea că persoana respectivă nu va fi aptă să se încadreze în muncă, la data când va împlini vârsta prevăzută de Codul muncii.

Referitor la posibilitatea reparării prejudiciilor cauzate prin pierderea unei șanse, pe calea răspunderii delictuale, este necesar ca șansa să îndeplinească următoarele condiții cumulative: șansa să fie reală și serioasă [19]; pierderea șansei să fie determinată direct de fapta ilicită sau de o altă împrejurare pentru care se angajează răspunderea delictuală.

În concluzie, pentru a obține despăgubiri într-o astfel de situație, victima va trebui să probeze că a ratat obținerea unui avantaj sau o anumită favoare, care era, pentru ea, aproape o certitudine, dacă nu ar fi intervenit fapta ilicită a autorului.

Potrivit prevederilor alin. 4 al art. 1385 din noul Cod civil „reparația va fi proporțională cu probabilitatea obținerii avantajului, ori după caz, a evitării pagubei, ținând seama de împrejurări și de situația concretă a victimei”.

Analiza prevederii legale de mai sus ne conduce la concluzia că reparația, într-un asemenea caz, va fi inferioară profitului pe care l-ar fi realizat victima prin valorificarea șansei, deoarece aceasta se va face ținând cont de procentul în care acea șansă s-ar fi putut realiza.

b. Prejudiciul să nu fi fost reparat încă

În situația în care, victima faptei ilicite a fost despăgubită, raportul obligațional delictual a fost stins și, pe cale de consecință, și dreptul la acțiune al acesteia s-a stins, prin executare.

De regulă, repararea prejudiciului prin plată, se face de către cel care a cauzat paguba prin fapta sa ilicită, situație în care plata făcută este directă.

Într-un asemenea caz, distingem două situații:

- autorul faptei ilicite execută obligația de plată în *mod voluntar*, ca urmare a înțelegerii în acest sens cu victima;

- în lipsa unei învoielii, părțile raportului obligațional se pot adresa instanțelor judecătorești, în procese civile sau penale, care se vor pronunța și asupra prejudiciului material;

Dreptul victimei de a pretinde despăgubiri, se poate stinge și în situația în care acoperirea prejudiciului s-a făcut de un terț, printr-un act cu titlu oneros sau cu titlu gratuit.

În cazul terțului care a făcut plata prejudiciului cu titlu oneros, acesta se va subroga în drepturile creditorului-victimă, și va avea o acțiune în regres împotriva debitorului-autor al faptei ilicite. În situația în care plata s-a făcut cu titlu gratuit, atunci raporturile obligaționale se vor stinge.

Atunci când terțul a plătit numai o parte din prejudiciu, creditorul-victimă îl va putea urmări pe debitorul-autor al faptei ilicite cauzatoare de prejudicii pentru diferența neplătită.

De asemenea, în cazul contractelor de asigurări, când plata a fost făcută de societatea de asigurări, dreptul victimei la acțiune în despăgubire se stinge [20].

c. Caracterul direct al prejudiciului este dat de raportul de cauzalitate între fapta ilicită și acel prejudiciu injust, care a cauzat victimei o pagubă. Acest caracter are în vedere un element obiectiv, adică raportul de cauzalitate și nu unul subiectiv.

În literatura de specialitate [21], s-a subliniat, justificat, că sintagma *prejudiciu direct* nu se confundă cu noțiunea de prejudiciu *cauzat în mod direct*, în sensul că sfera noțiunii de prejudiciu direct este mai largă, cuprinzând atât prejudiciul cauzat printr-o legătură cauzală directă, cât și prin una indirectă. Prejudiciul este indirect, atunci când între fapta ilicită și acel prejudiciu nu există nici un raport de cauzalitate.

Noul Cod civil nu definește expres caracterul direct al prejudiciului reparabil, deși ar fi fost benefică o astfel de precizare, dar acest lucru se poate desprinde din prevederile art. 1533, ultima parte, potrivit căruia „... daunele interese nu cuprind decât ceea ce este consecința directă și necesară a neexecutării obligației”.

d. Caracterul personal al prejudiciului rezultă din faptul că, dreptul de a pretinde repararea acestuia aparține numai persoanei care a suferit un prejudiciu injust. Desigur că același drept, de a cere repararea unui prejudiciu injust, îl va avea nu numai persoana privită individual, ci și grupul de persoane, colectivul de persoane care a suferit un prejudiciu injust, dar și victimele indirecte, persoanele care au fost prejudiciate prin ricoșeu. Caracterul personal al prejudiciului nu este de natură a împiedica repararea prejudiciilor colective [22], care rezultă din încălcarea unor interese colective, ce aparțin unor categorii întregi de persoane și nici a prejudiciilor prin ricoșeu [23].

e. Prejudiciul să rezulte din încălcarea ori atingerea unui drept sau a unui interes legitim

Doctrina de specialitate, interpretând dispozițiile Codului civil din 1864, a ajuns la concluzia că, răspunderea civilă va fi angajată în acele situații în care prejudiciul a fost cauzat victimei, prin încălcarea drepturilor subiective patrimoniale sau nepatrimoniale, (dreptul la proprietate, dreptul la întreținere, dreptul la viața privată, dreptul la sănătate, dreptul la integritate fizică, dreptul la onoare, etc.) [24].

Viața de zi cu zi a demonstrat că, prejudicii se produc și ca urmare a încălcării unui interes al unei persoane sau al unor persoane, care nu are un corespondent într-un drept subiectiv. Literatura de specialitate a ajuns la concluzia că, atingerea unui simplu interes rezultă dintr-o situație de fapt dacă dreptul la repararea prejudiciului cauzat. Persoana culpabilă va fi obligată la repararea prejudiciului prin vătămarea unui interes, dacă acesta îndeplinește condițiile: a) *este legitim*, adică este corespunzător cerințelor legii materiale; b) *este serios*, adică rezonabil și în acord cu bunele moravuri; c) *crează aparența unui drept subiectiv civil* [25].

Jurisprudența anterioară noului Cod civil a statuat, în mod constant, că în principiu există obligația de reparare a prejudiciului și în acele situații în care a fost cauzat unei persoane prin încălcarea unui simplu interes, ce nu corespunde unui drept subiectiv [26].

Noul Cod civil a legiferat opiniile doctrinare, cât și jurisprudența în materie, prevăzând în art. 1349 alin.1, obligația generală a oricărei persoane, de a nu aduce atingere drepturilor și intereselor legitime ale celorlalte persoane. În art. 1359 din noul Cod civil se prevede care este consecința nerespectării obligației generale de a nu aduce atingere, în sensul că „*Autorul faptei ilicite este obligat să repare prejudiciul cauzat și când acesta este urmare a atingerii aduse unui interes al altuia, dacă interesul este legitim, serios și, prin felul în care se manifestă, creează aparența unui drept subiectiv*”.

3. Principiile care stau la baza reparării prejudiciului

În situația în care, condițiile necesare existenței prejudiciului sunt îndeplinite, se poate trece la *măsurile* ce se pot lua în vederea reparării prejudiciului.

Repararea prejudiciului „constă în repunerea celui păgubit în situația patrimonială anterioară păgubirii și reîntregirea patrimoniului acestuia...astfel încât elementele sale active să atingă valoarea pe care ar fi avut-o dacă fapta ilicită nu ar fi fost săvârșită” [27].

În cazul în care părțile s-au înțeles cu privire la modalitățile reparării prejudiciului, instanța nu va mai putea fi sesizată printr-o acțiune, care să aibă ca obiect stabilirea cuantumului despăgubirilor și modalitatea de reparare a pagubei.

În situația contrară în care, părțile nu s-au învoit cu privire la repararea prejudiciului, victima are la dispoziție o acțiune în justiție pentru despăgubiri.

La baza soluționării unei astfel de acțiuni, stau următoarele *principii*:

- principiul reparării integrale a prejudiciului cauzat;
- principiul reparării în natură a prejudiciului;
- principiul reparării prejudiciului nepatrimonial;
- principiul reparării prejudiciului constând în pierderea unei șanse;
- principiul reparării prejudiciului previzibil;

A. Principiul reparării integrale a prejudiciului cauzat

Potrivit acestui principiu, autorul prejudiciului este obligat să acopere atât prejudiciul efectiv (*damnum emergens*), cât și beneficiul nerealizat de victimă (*lucrum cessans*) [28], conform prevederilor art. 1349 coroborate cu cele cuprinse în art. 1385, art. 1516, din noul Cod civil (art. 1073 Codul civil din 1864) și art. 1531 din noul Cod civil, (art. 1084 Codul civil din 1864).

Aplicarea acestui principiu are în vedere, asigurarea restabilirii situației anterioare a victimei prejudiciului [29].

Așa după cum se sublinia în doctrină [30], principiul reparării integrale are valoarea unui principiu fundamental al răspunderii delictuale, „...a răspunde din punct de vedere civil, înseamnă a repara integral prejudiciul cauzat, iar a repara prejudiciul, înseamnă a răspunde din punct de vedere civil”.

O reparație, în cazul răspunderii civile delictuale, trebuie să fie una integrală. Urmând acest adevăr, este de neînțeles ce au avut în vedere autorii noului Cod civil când, după ce în teza I-a, a alin. 1, al art. 1385 prezintă principiul „Prejudiciul se repară integral...”, în partea finală a alin. 1, au făcut mențiunea „dacă prin lege nu se prevede altfel”. Orice act normativ, ce ar limita dreptul victimei de a pretinde acoperirea în totalitate a prejudiciului, ar contraveni flagrant art. 6 alin. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [31].

În ceea ce privește întinderea despăgubirii, practica judiciară a statuat că „*fiind vorba de repararea unui prejudiciu patrimonial, singurul criteriu pentru determinarea cuantumului despăgubirii este acela al întinderii lui, iar nu cel al situației materiale a victimei*” [32].

De regulă, *gravitatea vinovăției* nu este, în practica instanțelor judecătorești, un criteriu pentru stabilirea cuantumului despăgubirilor, autorul prejudiciului răspunzând integral chiar și pentru culpa cea mai ușoară.

Totuși „*în cazul în care paguba a fost cauzată atât prin culpa autorului, cât și prin aceea a victimei, adică din culpa lor comună, nu există nici un temei juridic ca partea din paguba cauzată prin culpa victimei să fie reparată de către autor. Drept urmare, despăgubirile civile pe care trebuie să le plătească autorul nu vor reprezenta, în asemenea situații, repararea integrală a pagubei, ci numai a unei părți a acesteia. Fixarea cuantumului acestor despăgubiri se va face ținându-se seama de gravitatea culpelor autorului și victimei, stabilită pe baza probelor dosarului*” [33].

Autorul faptei ilicite cauzatoare de prejudicii răspunde, atât pentru prejudiciile previzibile, cât și pentru cele pe care nu le-a prevăzut, dar care totuși s-au produs.

B. Principiul reparării în natură a prejudiciului

Repararea în natură a fost definită în doctrină [34], ca fiind „o formă de reparare a prejudiciului care constă într-o operație materială (concretizată în restituirea lucrului însușit pe nedrept; înlocuirea lucrului distrus prin fapta ilicită cu un lucru similar, etc.) sau într-o operație juridică..., prin îndeplinirea căreia, cel chemat să răspundă sau instanța de judecată, după caz, înlătură consecințele negative produse printr-un fapt material ilicit sau printr-un act unilateral, săvârșit în paguba unei persoane vătămate”.

Noul Cod civil reglementează executarea în natură în art. 1527, sens în care dispune: „(1) Creditorul poate cere întotdeauna ca debitorul să fie constrâns să execute obligația în natură, cu excepția cazului în care o asemenea executare este imposibilă. (2) Dreptul la executare în natură cuprinde, dacă este cazul, dreptul la repararea sau înlocuirea bunului, precum și orice alt mijloc pentru a remedia o executare defectuoasă”.

Practica judiciară, anterioară intrării în vigoare a noului Cod civil, a statuat că, de regulă, repararea prejudiciului se face în natură, dar în cazul în care aceasta nu este posibilă se va recurge la *repararea prin echivalent*, sub forma acordării de despăgubiri [35].

Repararea prin echivalent este „o formă de reparare a prejudiciului..., care constă într-o sumă de bunuri cuprinzând despăgubirea echivalentă pagubei suferite” [36].

Executarea prin echivalent a obligației, este dreptul creditorului de a pretinde și de a obține de la debitor echivalentul prejudiciului suferit ca urmare a neexecutării, a executării cu întârziere sau necorespunzătoare a obligației asumate. În acest sens, art. 1530 din noul Cod civil, (art. 1082 Codul civil din 1864), dispune: „Creditorul are dreptul la daune-interese pentru repararea prejudiciului pe care debitorul i l-a cauzat și care este consecința directă și necesară a neexecutării fără justificare sau, după caz, culpabile a obligației”.

În cazul executării prin echivalent, creanța inițială este înlocuită cu o altă creanță, de despăgubire, având ca obiect suma de bani ce reprezintă prejudiciul creat creditorului [37]. Despăgubirile sunt datorate în virtutea obligației inițiale, constituind obiectul subsidiar, cu titlu de sancțiune, a executării obligației respective.

În toate cazurile, întinderea reparației trebuie să fie în concordanță cu întinderea prejudiciului, să fie în raport cu prejudiciul efectiv suferit de cel păgubit [38].

Jurisprudența a statuat că, repararea prin echivalent se poate face atât prin acordarea unei sume globale, cât și prin stabilirea unor prestații periodice succesive, temporare sau viagere [39].

Cuantumul despăgubirilor nu poate fi modificat, atât timp cât prejudiciul rămâne același.

Despăgubirile acordate pot fi modificate ulterior, fie în sensul majorării, fie în sensul diminuării lor, dacă intervin modificări în întinderea prejudiciului.

Astfel, dacă prejudiciul înregistrează o sporire, o creștere a sa, păgubitul poate cere mărirea cuantumului despăgubirii, deoarece practic este vorba de un nou prejudiciu, generat de aceeași faptă ilicită și care n-a fost avut în vedere de instanța de judecată, atunci când a pronunțat hotărârea inițială.

În acest sens, practica judiciară a stabilit că, în cazul unei vătămări corporale grave, agravarea stării sănătății păgubitului este echivalentă cu apariția unui nou prejudiciu și „faptul că prin hotărârea menționată s-a acordat o despăgubire constând într-o sumă globală, nu are nici o eficiență în promovarea excepției autorității lucrului judecat, deoarece în motivarea cât și în dispozitivul hotărârii rezultă, în mod evident, că suma globală privește un interval de 10 luni și a fost determinată de diferența dintre salariul tarifar și ajutorul de boală ce i se cuvenea pe intervalul de timp până la data pronunțării hotărârii” [40].

În situația în care, pe parcurs, prejudiciul scade sau încetează să mai existe, iar despăgubirea a fost stabilită sub forma unei prestații periodice, cel obligat la dezdăunare poate să ceară instanței diminuarea sau suprimarea obligației sale pentru viitor.

C. Modul de stabilire a despăgubirilor în cazul reparării prin echivalent a prejudiciilor

a. Momentul în funcție de care se apreciază prejudiciul (echivalentul) pagubelor materiale

O primă problemă, în legătură cu stabilirea despăgubirilor, este aceea a determinării momentului în care se face evaluarea prejudiciului și stabilirea echivalentului pagubelor materiale.

În acest sens, atât practica judiciară [41], cât și doctrina, au statuat că evaluarea prejudiciului se face la *data pronunțării hotărârii judecătorești*. „*Dacă s-ar lua în considerare orice alt moment, cum ar fi, de pildă, data producerii pagubei sau aceea a introducerii acțiunii, despăgubirea astfel stabilită ar putea să fie inferioară ori, dimpotrivă, ar putea depăși valoarea reală a prejudiciului încercat*” [42].

b. Repararea prejudiciului patrimonial cauzat prin vătămarea persoanei

Repararea prejudiciului patrimonial cauzat prin vătămarea persoanei, este „*o formă distinctă a reparării prejudiciului, care nu comportă distincție între pierderea suferită și beneficiul nerealizat și, care, este menită să înlăture sau să compenseze efectele negative produse de faptele ilicite îndreptate împotriva vieții, integrității corporale sau sănătății persoanei*” [43].

• În cazul vătămării sănătății și integrității corporale, stabilirea prejudiciilor se analizează în funcție după cum:

- vătămarea sănătății nu a avut consecințe de durată;
- vătămarea sănătății a avut drept consecințe pierderea ori reducerea capacității de muncă;

În *primul caz* practica judiciară a decis că, pentru stabilirea prejudiciului se iau în considerare cheltuielile făcute pentru restabilirea sănătății (cheltuieli cu îngrijirile medicale și alte asemenea cheltuieli) și eventual diferența dintre retribuție și sumele primite pe durata concediului medical, până la însănătoșire, ori retribuția de care a fost lipsit pe această perioadă [44].

În situația în care *vătămarea sănătății ori a integrității corporale*, a avut drept consecință pierderea sau *diminuarea capacității de muncă*, în practică s-au ivit și mai pot apărea situații multiple care conduc la soluții variate [45]. Situațiile ce pot apărea sunt cele care se referă la: persoana vătămată era încadrată în muncă, persoana vătămată nu era încadrată în muncă, deși era majoră; persoana vătămată nu a împlinit vârsta majoratului.

• În ipoteza în care *fapta ilicită are ca efect moartea victimei*: paguba se poate localiza fie în patrimoniul victimei, fie în patrimoniul altor persoane, fie concomitent, în patrimoniul victimei și în patrimoniul altor persoane.

Și în această ipoteză se disting mai multe posibilități astfel:

- obligația ce revine autorului faptei ilicite, de a repara prejudiciile rezultate din stabilirea cheltuielilor de spitalizare și a cheltuielilor de înmormântare, indiferent dacă aceste cheltuieli au fost făcute de cei aflați în întreținerea victimei ori a altei persoane [46];

- obligația ce revine autorului faptei ilicite, referitoare la despăgubirile ce trebuie acordate persoanelor apropiate victimei defunctului. În acest caz se disting două ipoteze:

- în situația persoanelor îndreptățite la despăgubire, care au dreptul la *pensia de urmaș*, potrivit Legii nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice [47], aceștia trebuie să se adreseze mai întâi Casei Naționale de Pensii Publice, pentru stabilirea pensiei de urmaș și numai dacă pensia nu acoperă întregul prejudiciu prin pierderea susținătorului, poate sesiza instanța judecătorească, printr-o acțiune complementară, cu caracter subsidiar, întemeiată pe prevederile art. 998 Cod civil (1349 noul Cod civil), pentru obținerea despăgubirilor complementare [48];

- în situația în care persoanele care se aflau în întreținerea defunctului, *nu au dreptul la pensie de urmaș*, obligația de reparare a prejudiciului capătă noi aspecte, în funcție de diferitele ipostaze în care se pot găsi aceste persoane, în sensul dacă aceste persoane au vocație să ceară despăgubiri. Intră în această categorie

persoanele care *primeau efectiv întreținere de la defunct* (conform art. 86-96 Codul familiei, abrogate, în prezent art. 518-531 noul Cod civil) [49], *cele care deși nu primeau efectiv întreținere, întruneau totuși la data decesului, condițiile cerute de Codul familiei*, pentru a obține întreținerea (adică se aflau în nevoie, neavând putința unui câștig din muncă, din cauza incapacității de a munci) [50], *cei care se aflau în fapt în întreținerea victimei*, deși aceste persoane nu aveau un drept de întreținere potrivit Codului familiei [51].

Practica judiciară a statuat ca, plata despăgubirilor cuvenite celor aflați în întreținerea victimei, să se facă de regulă *eșalonat* și nu sub forma unei sume globale [52].

Jurisprudența a concluzionat că, această prestație lunară constituie o *despăgubire* și nu o *pensie de întreținere* și, în consecință, autorul prejudiciului va fi obligat să acopere prestațiile pe care le plătea victima, prestații de care urmașii acesteia au fost lipsiți [53].

Atât în cazurile de vătămare a sănătății și integrității corporale, cât și în cazul în care fapta ilicită a cauzat moartea victimei, data de când trebuie să fie plătite despăgubirile este data producerii faptei ilicite a vătămării sau a decesului și nu data pronunțării hotărârii judecătorești [54].

D. Repararea prejudiciului nepatrimonial

Prejudiciul nepatrimonial poate avea în vedere durerile fizice, cele psihice, atingerea adusă onoarei și reputației sau chiar un prejudiciu estetic.

Curtea de Justiție a Uniunii Europene a recunoscut, în jurisprudența sa, dreptul consumatorilor la repararea prejudiciului nepatrimonial [55].

E. Repararea prejudiciului constând în pierderea unei șanse

Potrivit prevederilor art. 1532 alin. 2 din noul Cod civil, *prejudiciul ce s-ar fi putut cauza prin pierderea unei șanse de a obține un avantaj, poate fi reparat proporțional cu probabilitatea obținerii avantajului, ținând cont de împrejurări și de situația concretă a creditorului*.

Într-o astfel de situație, cuantumul despăgubirilor este inferior avantajelor pe care creditorul le-ar fi putut obține, dacă și-ar fi putut valorifica șansa. Despăgubirile urmează a fi stabilite de instanță, care va avea în vedere calcul probabilităților, dar și procentul în care șansa se putea realiza [56].

E. Repararea prejudiciului previzibil

Principiul enunțat mai sus are la bază prevederile art. 1533 din noul Cod civil, potrivit căruia *„debitorul răspunde numai pentru prejudiciile pe care le-a prevăzut sau pe care putea să le prevadă, ca urmare a neexecutării la momentul încheierii contractului, afară de cazul în care neexecutarea este intenționată ori se datorează culpei grave a acestuia. Chiar și în acest din urmă caz, daunele-interese nu cuprind decât ceea ce este consecința directă și necesară a neexecutării obligației”*.

Ca regulă, debitorul răspunde numai pentru prejudiciile pe care le-a prevăzut sau pe care putea să le prevadă, ca urmare a neexecutării obligației, la data încheierii contractului [57]. În situația în care, neexecutarea obligației este intenționată ori se datorează unei culpe grave a debitorului, acesta va răspunde și pentru prejudiciile imprevizibile la momentul încheierii contractului.

Problema reparării numai a prejudiciului previzibil la data încheierii contractului, nu trebuie confundată cu teoria impreviziunii contractuale [58].

Concluzii

În final, apreciez că noul Cod civil, prin legiferarea unor teorii doctrinare și aspecte jurisprudențiale, formulate în activitatea de cercetare și de aplicare a Codului civil din 1864, cât și a legislației civile conexe, a reușit să adapteze prevederile legale din dreptul civil intern, la provocările actuale ale dezvoltării societății românești contemporane. În același timp, opera de codificare a reușit, în mare parte, și o armonizare cu legislațiile civile din unele țări europene, cât și cu Dreptul Uniunii Europene.

Desigur, așa cum deja doctrina [59] a și constatat și cum rezultă și din cele prezentate în acest material, la redactarea acestui nou Cod civil s-au strecurat și o serie de inadvertențe, aspecte privind nerespectarea regulilor impuse de tehnica legislativă, anumite definiții lacunare ale unor noțiuni, etc., însă, cu certitudine, toate acestea vor putea fi amendate, atât de doctrină, dar mai ales de jurisprudența viitoare, care va trebui să dea soluții în situații concrete și nu ipotetice.

Noul Cod civil era o necesitate stringentă a vieții juridice românești și aceasta a fost satisfăcută.

Referințe

[1] Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, (publicată în Monitorul Oficial nr. 511 din 24 iulie 2009), modificată și completată prin Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, (publicată în Monitorul Oficial nr. 409 din 10 iunie 2011), cu modificările și completările aduse prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 79/2011 pentru reglementarea unor măsuri necesare intrării în vigoare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, (publicată în Monitorul Oficial nr. 696 din 30 septembrie 2011).

[2] **S. Neculăescu**, *Reflecții privind soluțiile noului Cod civil în materia răspunderii civile delictuale*, în *Noul Cod civil. Comentarii, conform Noului Cod civil republicat*, Coordonator, **Marilena Uliescu**, Academia Română, Institutul de cercetări juridice. Departamentul de drept privat „Traian Ionașcu”, ediția a III-a revăzută și adăugită. Editura Universul Juridic, București, 2011, p.190 și urm.; **S. Neculăescu**, *Reflecții privind fundamentul răspunderii civile delictuale*, „Dreptul” nr. 11/2006, p. 32-50.

[3] **L.R. Boilă**, *Răspunderea civilă delictuală obiectivă*, Editura C.H.Beck București, 2008, p.513.

[4] **L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu**, *Tratat elementar de drept civil, (conform noului Cod civil)*. Editura Universul Juridic, București, 2012, p.407.

[5] **L. Boilă**, *Capitolul IV. Răspunderea civilă*, în *Noul Cod civil, Comentariu pe articole, art. 1-2664*, Cordonatori: **Fl.A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei**, Editura C.H.Beck, București, 2012, p.1415.

[6] **M. Eliescu**, *Răspunderea civilă delictuală*, Editura Academiei, București 1972, p. 90.

[7] **L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu**, *op. cit.* p.412.

[8] **C. Bîrsan** în **C. Stătescu, C. Bîrsan**, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ediția a IX-a revizuită și adăugită, Editura „Hamangiu”, București, 2008, p.145; **M.N. Costin, C.M. Costin**, *Dicționar de drept civil de la A la Z*, Ediția a II-a, Editura „Hamangiu”, 200., p. 771; **V. Stoica, N. Pușcaș, P. Trușcă**, *Drept civil. Instituții de drept civil. Curs selectiv pentru licență*, Ediția a II-a, Editura „Universul Juridic”, București, 2004, p. 307; **Ioan Ciocchină-Barbu**, *Drept civil. Obligațiile. (În reglementarea noului Cod civil)*, Editura PIM, Iași, 2012, p. 127.

[9] **L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu**, *op. cit.* p. 412; **L. Boilă**, *Capitolul IV. Răspunderea civilă*, în *Noul Cod civil, Comentariu pe articole, art.1-2664*, Cordonatori: **Fl.A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei**, Editura C.H.Beck, București 2012, p.1415; **S. Neculăiescu**, *Răspunderea civilă delictuală în noul Cod civil. Privire critică*, în „Dreptul” nr. 4/2010, p. 56; **Ph. Malinvaud**, *Droit des obligations*, ed. a 10-a, Lexis Nexis, Litec, Paris, 2007, p. 361.

[10] Tribunalul Suprem, col. pen., dec. nr. 39/1963, în Justița Nouă, p.178; Tribunalul Suprem, s. mil. nr. 39/1988, în „Revista Română de Drept” nr. 4/1989, p. 75. A se vedea și **M. Eliescu** – *op.cit.*, p.101; **X. Pradel** - *Le préjudice dans le droit civil de la responsabilité*, Éd. Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 2004, p.187 și urm..

[11] **Fr. Terré, Ph. Simler, Yv. Lequette**, *Droit civil. Les obligations*, Dalloz, Paris, 2005, p.697-702; **L. Pop**, *Tratat de drept civil. Obligațiile*, vol. I, *Regimul juridic general*, Editura C.H.Beck, 2006, p.414.

[12] **X. Pradel**, *op. cit.* p. 304-307; **L. Pop**, *Tabloul general al răspunderii civile în textele noului Cod civil*, „Revista Română de Drept Privat” nr. 1/2010, p. 194-196.

[13] Principiile UNIDROIT 2004 privind contractele comerciale internaționale, 2004, disponibile pe adresa de internet: <http://www.unidroit.org>, art. 7.4.3, comentariul 2.

[14] **G. Viney, P. Jourdain**, *Traité du droit civil*, sub îndrumarea lui **J. Ghestin**, Éd. Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 1998, p. 87-103.

[15] Cass. crim., 23 février 1977, Bull. crim. nr. 73, p. 169, „pierderea unei șanse poate prezenta prin ea însăși caracter direct și cert în toate cazurile în care se constată dispariția posibilității reale ca un eveniment favorabil, prin definiție, să ducă la realizare acelei șanse” (citată de **L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu**, în *op. cit.* p. 417).

[16] **Fr. Terré, Ph. Simler, Yv. Lequette**, *Droit civil. Les obligations*, Dalloz, Paris, 2005, p.689.

[17] **L. Pop**, *Reglementările noului Cod civil cu privire la repararea prejudiciului în cazul răspunderii delictuale*, în „Dreptul”, nr. 6/2010, p. 20-21; **L.R. Boilă**, *Discuții privind prejudiciul cauzat prin pierderea șansei de a obține un avantaj în cadrul răspunderii civile delictuale*, în „Dreptul” nr. 7/2010, p.99-128.

[18] A se vedea Curtea Supremă de Justiție, decizia nr.17/1992 în *Probleme de drept* 1990, 1992, p.417-419; Curtea Supremă de Justiție, Secția civilă, decizia nr. 2013/1991 în „Dreptul” nr.8/1992, p.84.

[19] **G. Viney, P. Jourdain**, *op. cit.* p. 98-100; **L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu**, *op. cit.* p. 417; **L. R. Boilă**, *Capitolul IV. Răspunderea civilă*, în *Noul Cod civil, Comentariu pe articole, art.1-2664*, Cordonatori: **Fl.A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei**, Editura C.H.Beck, București 2012, p.1462;

[20] A se vedea cu privire la analiza situațiilor de mai sus: **C. Stătescu, C. Bîrsan** – *op.cit.*, p.155-158.

[21] **M. Eliescu**, *op.cit.* p.97; **L. Pop I.F. Popa, S.I. Vidu** *Tratat...* 2012, p.418-419; **V. Stoica**, *Relația cauzală complexă ca element al răspunderii civile delictuale în procesul penal*, în „Revista Română de Drept” nr. 2/1984, p.35.

[22] **X. Pradel**, definește prejudiciile colective ca fiind „acele prejudicii care sunt cauzate mai multor persoane de către unul și același eveniment”, *op. cit.* p. 277-279.

[23] **G. Viney, P. Jourdain**, *op. cit.* p. 117, 154-178; **L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu**, *op. cit.* p. 420, **Gheorghe Durac**, *Noul Cod civil.Comentarii, doctrină și jurisprudență, Vol II, art. 953-1649*, Editura Hamangiu, București, 2012, p.687.

[24] **M. Eliescu** – *op.cit.*, p.100-102; **L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu**, *op. cit.* p. 422-423; **C. Stătescu, C. Bîrsan** – *op.cit.*, p.146-147.

[25] **M. Eliescu** – *op.cit.*, p.101-102; **L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu**, *op. cit.* p. 423; **C. Stătescu, C. Bîrsan** – *op.cit.*, p.147; **A. Georgescu-Banc**, în *Noul Cod civil. Note .Corelații. Explcații.*, Editura C.H.Beck, București, 2011, p.505-506; **Gheorghe Durac**, *op. cit.* p.690; **L. R. Boilă**, *op. cit.* p.1420-1421.

[26] Trib. Suprem, s. pen. , dec. nr. 495/1966, în CD 1966, p. 432; Trib. Suprem, s.. pen. Dec. nr. 2722/1970, în RRD nr. 3/1971, p. 130; Trib. Suprem, s. mil., dec. nr. 39/1998 în RRD nr. 8/1989, p. 75; Trib. Suprem, col. pen. Dec. nr. 39/1963 în J.N. nr. 4/1969, p. 178.

[27] **M.N. Costin, C.M. Costin** – *op.cit.*, p. 854.

[28] A se vedea Tribunalul Suprem, Secția penală, decizia nr. 34/1981, în „Revista Română de Drept” nr.11/1981, p.52; decizia nr.1525/1989 în „Dreptul” nr.8/1990, p.82; Curtea Supremă de Justiție, Secția penală, decizia nr.417/1990 în „Dreptul” nr.9-12/1990, p.243.

[29] **L. Pop**, *Tabloul general al răspunderii civile în textele noului Cod civil*, în „Revista Română de Drept Privat” nr. 1/2010, p. 214.

[30] **L.R. Boilă**, *Capitolul IV. Răspunderea civilă*, în *Noul Cod civil, Comentariu pe articole, art.1-2664*, Cordonatori: **Fl.A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei**, Editura C.H.Beck, București 2012, p.1460-1461; **V. Ursa**, *Dezvoltarea de către practica judiciară a principiului reparării integrale și a principiului reparării în natură a prejudiciului*, în **A. Ionașcu, colectiv**, *Contribuția practicii judecătorești la dezvoltarea principiilor dreptului civil român*, Editura Academiei, București, 1978, p. 135.

[31] Art. 6 alin. 1 al Convenției Europene a Drepturilor Omului dispune: „Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil....”.

- [32] A se vedea decizia nr. 412 din 4 martie 1964 a fostului Tribunal Suprem, Colegiul civil în **I. Mihuță, A. Lesviodax** – „Repertoriu 1952-1969”, Editura științifică, București, 1970, p.410.
- [33] A se vedea fostul Tribunal Suprem, Decizia de îndrumare nr.10/1961 în „Culegere de Decizii 1961”, p.65; Decizia de îndrumare nr.17/1964 a Plenului fostului Tribunal Suprem în „Culegere de Decizii 1964”, p.52.
- [34] **M.N. Costin, C.M. Costin** – *op.cit.*, p.854.
- [35] A se vedea Tribunalul Municipiului București, Secția I penală, decizia nr.1330/1992 în „Culegere de practică judiciară în materie penală”, 1992, p.18.
- [36] **M.N. Costin, C.M. Costin** – *op.cit.*, p.857.
- [37] **C. Stătescu, C. Bîrsan** – *op.cit.*, p.328-33; **T.R. Popescu, P. Anca** – *op.cit.*, p.319.
- [38] A se vedea în acest sens: Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr.1622/1955 în „Culegere de decizii 1955”, p.173; Tribunalul Suprem, Secția civilă, decizia nr.924/1973 în „Culegere de Decizii 1973”, p.175.
- [39] A se vedea: Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr.782/1961 în „Culegere de decizii 1961”, p.177; Tribunalul Suprem, Secția penală, decizia nr.1166/1996 în „Culegere de Decizii 1966”, p.426; Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 91/1957 (**I. Mihuță, A. Lesviodax** – „Repertoriu...1952-1969”, p.407).
- [40] Tribunalul Județean Sibiu, decizia civilă nr.749/1969 în „Revista Română de Drept” nr.2/1970, p.163; În același sens, Curtea Supremă de Justiție, Secția civilă, decizia nr.2013/1991 în „Probleme de drept 1990-1992”, p.87.
- [41] Curtea Supremă de Justiție, Secția penală, decizia nr.1556/1991 în „Probleme de drept 1990-1992”, p.421-422; Curtea Supremă de Justiție, Secția penală, decizia nr.826/1997 în „Dreptul” nr.7/1998, p.144; Tribunalul Municipiului București, Secția I penală, decizia nr.380/1991 în „Culegere de practică judiciară în materie civilă 1991”, p.80-81, decizia nr.398/1992, în „Culegere de practică judiciară în materie penală 1992”, p.81.
- [42] **T.R. Popescu, P. Anca** – *Teoria generală a obligațiilor*, Editura științifică, București, 1968, p.173; **M. Eliescu** – *Răspunderea civilă delictuală*, Editura Academiei, București, 1972, p.407; **C. Stătescu, C. Bîrsan** – *op.cit.*, p.162-163; **V. Stoica, N. Pușcaș, P. Trușcă** – *op.cit.*, p.312-313.
- [43] **M.N. Costin, C.M. Costin** – *op.cit.*, p.856-857.
- [44] Tribunalul Județean Suceava, decizia penală nr.1378/1972 în „Revista Română de Drept” nr.12/1972, p.162.
- [45] Tribunalul Suprem, Secția penală, decizia nr.5364/1971, în „Culegere de decizii 1971”, p.418; Tribunalul Județean Sibiu, decizia civilă nr.749/1969, în „Revista Română de Drept” nr.7/1970, p.163; Tribunalul Suprem, Secția penală, decizia nr.1356/1983 în „Revista Română de Drept” nr.5/1984, p.62; Tribunalul Suprem, Plen, decizia de îndrumare nr.13/1968 în „Culegere de decizii 1963”, p.31; Tribunalul Suprem, Secția penală, decizia nr.1092/1970, în „Revista Română de Drept” nr.11/1970, p.170.
- [46] Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr.212/1956, în „Culegere de decizii 1956”, p.329.
- [47] Publicată în Monitorul Oficial nr.852 din 20 decembrie 2010, modificată și completată prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr.177/2010, publicată în Monitorul Oficial nr.891 din 30 decembrie 2010.
- [48] Tribunalul Suprem, Secția penală, decizia nr.461/1970 în „Revista Română de Drept” nr.11/1970, p.151; Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr.212/1956 în „Culegere de decizii 1956” 1, p.329; Tribunalul Suprem, Secția militară, decizia nr.63/1982, în „Revista Română de Drept” nr.8/1983, p.62.
- [49] Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr.1032/1956 în „Culegere de decizii 1956”, p. 325.
- [50] **T.R. Popescu, P. Anca** – *op.cit.*, p.171; **C. Stătescu, C. Bîrsan** – *op.cit.*, p.170.
- [51] Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr.1241/1959 în „Culegere de decizii 1959”, p.183.
- [52] Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr.2151/1956 în „Culegere de decizii 1956”, p.327.
- [53] Tribunalul Județului Ilfov, Secția penală, decizia nr.498/1969, în „Revista Română de Drept” nr.11/1969, p.178; Curtea Supremă de Justiție, Secția civilă, decizia nr.1720/1991 în „Dreptul” nr.6/1992, p.88 și decizia nr.747/1992, în „Dreptul” nr.2/1993, p.75-76.
- [54] Tribunalul Suprem, Secția penală, decizia nr.69/1973, în „Culegere de decizii 1973”, p.457
- [55] European Court reports 2002, p. I-02631, CJUE, *Simone Leitner c. TUI Deutschland GmbH & Co. KG*, C-168, parag.23-24; CJUE, *Axel Walz c. Clickair SA*, C-63/09, parag.39, (<http://eur-lex.europa.eu>);

[56] **L. Pop**, *Tabloul general al răspunderii civile în textele noului Cod civil*, în *Revista Română de Drept Privat* nr. 1/2010, p. 214; **D.A.Ghinoiu**, în *Noul Cod civil . Comentariu pe articole, art. 1-2664*, (Cordonatori: **Fl.A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei**), Editura C.H. Beck, București, 2012, p.1620-1621.

[57] **T.R. Popescu, P. Anca**, *Teoria generală a obligațiilor*, Editura Științifică, București 1968, p. 333.

[58] **C. Stătescu, C. Bîrsan**, *Obligațiile*, p.340-341; **C.E. Zamșa**, *Teoria impreviziunii*, Editura Hamangiu, București 2006, p. 146-147.

[59] **L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu**, *op. cit.* p. 38-463; **L. R. Boilă**, în *Noul Cod civil . Comentariu pe articole, art. 1-2664*, (cordonatori: **Fl.A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei**), Editura C.H. Beck, București, 2012, p.1399-1473; **S. Neculăescu**, *Reflecții privind soluțiile noului Cod civil în materia răspunderii civile delictuale*, în *Noul Cod civil .Comentarii*. Coordonator, **M. Uliescu**, ediția a III-a revăzută și adăugită. Editura Universul Juridic, București, 2011, p.198-250.